

Retten til grunnskoleopplæring for elever som er langvarig syke

Utdanningsdirektoratet har svart FUG om retten til grunnskoleopplæring for elever som er langvarig syke og som mister store deler av opplæringen.

TOLKNINGSUTTALELSE | 15.12.2020

Gjelder

- [Opplæringslova - § 2-1 Rett og plikt til grunnskoleopplæring](#)
- [Opplæringslova - § 4A-1 Rett til grunnskoleopplæring for vaksne](#)
- [Opplæringslova - § 5-1 Rett til spesialundervisning](#)
- [Opplæringslova - § 13-3 a Plikt for fylkeskommunen til å sørge for grunnskoleopplæring og vidaregåande opplæring i helseinstitusjonar](#)
- [Forskrift til opplæringslova - § 1-1 Opplæringa i grunnskolen](#)

FUG spør

- hva som er kommunenes plikter og foreldrenes rettigheter i slike saker
- om ett 11. år er nok til å oppfylle opplæringsretten når eleven har mistet flere år av opplæringen
- om eleven må bruke opp ungdomsretten før vedkommende har rett til å ta igjen manglende grunnskoleopplæring etter opplæringsloven § 4A-1

FUG har lagt ved et eksempel som de ønsker en prinsipiell vurdering av. Kort oppsummert gjelder eksempelet en elev som er blitt syk, og som

- i 5. og 6. klasse forsøkte å være på skolen 2-3 økter (deler av skoletimer) pr. uke
- ikke hadde undervisning i 7. og 8. klasse
- hadde besøk av lærer en gang i uken i 9. klasse
- hadde besøk av lærer to ganger i uken (øktene varte ca. 15-40 minutt) i 10. klasse

Vi tar ikke stilling til den konkrete saken, men vi svarer på generelt grunnlag. Vi mener vårt generelle svar vil gi tilstrekkelig veiledning til å vurdere saker som ligner eksempelet.

Vårt svar:

Vi vil i det følgende redegjøre for barns rett til utdanning, retten til opplæring for barn med langvarig sykdom og til slutt retten til grunnskoleopplæring for voksne.

1. Barns rett til utdanning etter internasjonale forpliktelser

Barnekonvensjonen artikkel 28 slår fast at alle barn har rett på skolegang, og at grunnutdanningen skal være obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle. Artikkel 2 slår fast at ingen barn skal diskrimineres og det er slått særskilt fast at barn med funksjonsnedsettelse har samme rett til skole og utdanning som alle andre barn i artikkel 23.

Barnekonvensjonen definerer ikke utdanning, men barnekomiteen har lagt til grunn at grunnutdanningen bør være på minimum 9 år. Barnekonvensjonen forplikter dermed Norge til å gi grunnskoleopplæring til alle barn som oppholder seg i Norge¹.

Også andre internasjonale konvensjoner, slik som EMK, ØSK, SP og BKK slår fast at barn har rett til utdanning. Det er blant annet fastsatt i EMK-protokoll 1 artikkel 2 at «[i]ngen skal bli nektet retten til utdanning».

2. Barns rett til utdanning etter Grunnloven

Barns rett til opplæring er også forankret i Grunnloven § 109 første ledd. I denne bestemmelsen står det at «[a]lle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane».

3. Retten til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven med forskrifter

3.1 Generelt

Etter opplæringsloven § 2-1 har barn og unge rett og plikt til grunnskoleopplæring i samsvar

med opplæringsloven med tilhørende forskrifter. Retten og plikten varer til eleven har fullført det tiende skoleåret. Det følger av forskrift til opplæringsloven § 1-1 at grunnskoleopplæringen skal være i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Grunnskoleopplæringen består av to hovedelementer. Det ene er hva elevene skal lære, og det andre hvor mye opplæring de skal ha. Hva elevene skal lære, følger av overordnet del av læreplanverket og læreplaner for fagene. I læreplanverket er det også fastsatt et samlet minstetimetall som elevene har rett til og fag- og timefordelinger.

Elever som ikke har eller som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning. Dette følger av opplæringsloven § 5-1. Det følger videre av bestemmelsen at det skal legges særlig vekt på utviklingsmulighetene til eleven når det blir vurdert hvilket opplæringstilbud eleven skal få. Opplæringstilbudet skal ha et slikt innhold at det samlede tilbudet kan gi eleven forsvarlig utbytte av opplæringen i forhold til andre elever og i forhold til de opplæringsmålene som er realistiske for eleven. Elever som får spesialundervisning, skal ha det samme totale undervisningstimetallet som gjelder andre elever.²

Elevenes rett til opplæring må likevel «*avkortast ved kortare sjukefråvær, eller fråvær eleven eller foreldra sjølv er skyld i*»³. Det vil eksempelvis gjelde fravær som følge av skulk, permisjon mv. Retten til opplæring avkortes ikke på samme måte ved fravær på grunn av langvarig sykdom. Vi viser her også til opplæringsloven § 13-3 a.

3.2 Retten til opplæring ved fritak fra opplæringsplikten

Grunnskoleopplæringen i Norge er 10 år, og normalt bør alle elever uten hensyn til evner og forutsetninger gå ti år i grunnskolen⁴. Etter opplæringsloven § 2-1 fjerde avsnitt andre setning kan kommunen etter sakkyndig vurdering og med skriftlig samtykke fra foreldrene, helt eller delvis vedta å fritta en elev for opplæringsplikten dersom «*omsynet til eleven*» tilsier det. Det er presisert i forarbeidene at fritak bare kan «*givast i heilt spesielle unntakstilfelle, først og fremst der det er urimeleg overfor eleven å gjennomføre opplæringsplikta*»⁵. Når kommunen tar stilling til om en elev skal fritas helt eller delvis fra opplæringsplikten, f.eks. på grunn av langvarig sykdom, er dette et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2.

Bestemmelsen om fritak kan brukes til å la elever med stort læringspotensial hoppe over ett eller flere trinn i helt spesielle unntakstilfeller, men gjelder også elever med alvorlig nedsatt funksjonsevne. Bestemmelsen kan tas i bruk for fritak fra deler av opplæringen, som kan være aktuelt der eleven er for syk til å motta opplæring hver dag eller hele skoledager⁶.

Det er presisert i forarbeidene at elever som er fritatt for opplæringsplikt, ikke mister opplæringsretten. Det betyr at elevene har «*rett til å komme tilbake for å fullføre grunnskolen på eit seinare tidspunkt*»⁷. At eleven i unntakstilfelle kan få fritak fra plikten til opplæring, begrenser ikke elevens rett til tiårig grunnskoleopplæring⁸. Kommunens har ansvar for å oppfylle retten til grunnskoleopplæring for disse

elevene.

Dersom man er i tvil om eleven har vært fritatt fra opplæringsplikten, er det blant relevant å se hen til hvor mye opplæring eleven har fått i den aktuelle perioden, årsaken til at eleven ikke har mottatt opplæring (langvarig sykdom, kortvarig sykdom, skulk, permisjon etc.), inkludert om det ville vært urimelig å pålegge eleven å gjennomføre opplæringsplikten (på skolen eller hjemme) i perioden. Dersom en elev har mottatt lite opplæring som følge av langvarig sykdom, taler det for at eleven har vært fritatt fra opplæringsplikten, selv om kommunen ikke har fattet vedtak om fritak. Slik vi ser det medfører ikke manglende formelle vedtak om fritak fra plikten til grunnskoleopplæring, at eleven mister eller får retten til grunnskoleopplæring redusert.

3.3 Oppfyllelse av retten til opplæring for elever som er langvarig syke

Mange elever er alvorlig eller kronisk syke, og kan være syke i lange perioder slik at eleven helt eller delvis ikke kan delta i den ordinære opplæringen på skolen. Dette reiser spørsmål om hvordan retten til opplæring skal oppfylles for elevene mens elevene er syke, og hvordan retten skal oppfylles når de kommer tilbake for å få mer opplæring.

Opplæring på andre steder enn på skolen

Elever som er syke i lange perioder slik at eleven helt eller delvis ikke kan delta i den ordinære opplæringen på skolen, kan ha rett til å få opplæring i hjemmet. Retten til opplæring i hjemmet ved langvarig sykdom er omtalt i rundskriv Udir-6-2014. Her står det blant annet:

«Når eleven har langvarig fravær på grunn av sykdom, kan kommunen ha plikt til å gi opplæring et annet sted enn på skolen, for eksempel i elevens hjem. Opplæringsloven har ingen egen bestemmelse om opplæring i hjemmet ved sykdom, men det følger av forarbeidene til loven at kommunen kan være forpliktet til å gi opplæring andre steder enn i skole. Se NOU 1995:18 side 97 og Ot.prp. nr. 46 (1997-98) i merknadene til § 2-2.

Kommunen[s] [...] plikt til å gi eleven opplæring et annet sted enn på skolen, for eksempel i hjemmet på grunn av langvarig sykdom, følger av barn og unges rett og plikt til grunnskoleopplæring [...]. Hva som anses som langvarig sykdom må avgjøres etter en konkret og skjønnsmessig vurdering. Momenter i denne vurderingen er elevens tilstand og forventet fravær. Det avgjørende er om elevens sykdom medfører et fravær som gjør at eleven ikke får oppfylt sin rett til opplæring eller får tilfredsstillende utbytte av opplæringen».

Retten til opplæring i hjemmet for langvarig syke elever må vurderes ut fra reglene om spesialundervisning i opplæringsloven kapittel 5. I Udir-6-2014 står det videre:

«Elever som har rett til spesialundervisning, inkludert langvarig syke elever som får opplæring i hjemmet, har rett til det samme antall timer som elever som mottar ordinær opplæring, jf. opplæringsloven § 5-1 siste punktum. Omfanget av opplæringen i hjemmet må likevel avgjøres etter en konkret vurdering. Hvor

mange timer undervisning som skal gis, vil avhengig av hvor mye opplæring den syke eleven er i stand til å motta».

Eleven kommer tilbake for mer opplæring

Opplæringsloven med forskrifter har ikke generelle eller konkrete regler om hvordan opplæring som skal tilbys elever som kommer tilbake etter å ha fått fritak fra opplæringsplikten (eller for elever som i realiteten har vært fritatt fra opplæringsplikten). Om eleven får sin rett til grunnskoleopplæring oppfylt så snart han eller hun er i stand til å motta mer opplæring, eller om eleven kommer tilbake for å fullføre grunnskolen på et senere tidspunkt, er av underordnet betydning. Kommunen har ansvaret for å oppfylle retten til grunnskoleopplæring og må finne gode lokale løsninger i samarbeid med eleven/foreldrene.

Forholdet til adgangen til et ekstra år

Kommunen kan etter søknad velge å tilby et ekstra år med grunnskoleopplæring for elever som mener de har behov for det⁹. Dette er noe elevene ikke har rett til, men noe de kan søke sin bostedskommune om.

Når elever kommer tilbake etter å ha vært fritatt fra opplæringsplikten (eller i realiteten har vært fritatt fra opplæringsplikten), er ikke dette å regne som et ekstra år eller et «11. år». Disse elevene trenger ikke søke om opplæring og kommunen kan ikke velge å la være å tilby opplæring for disse elevene. Det er imidlertid ikke noe i veien for at elevens rett til grunnskoleopplæring oppfylles gjennom at eleven får tilbud om et «11. år». Dersom eleven har rett til mer grunnskoleopplæring enn det eleven får gjennom dette tilbudet, vil kommunen ha plikt til å gi eleven dette. Kommunen må da tilby denne opplæringen på en annen måte. Tilbud om ett ekstra opplæringsår, fritar altså ikke kommunen fra plikten til å tilby grunnskoleopplæring i tråd med opplæringsloven.

Elever som ønsker å fullføre grunnskoleopplæringen raskest mulig

Elever som har vært borte fra store deler av grunnskoleopplæringen, vil trolig ønske å fullføre grunnskoleopplæringen raskest mulig for å komme i gang med videregående opplæring. For å kunne bestå videregående opplæring, vil opplæring i noen grunnskolefag kunne være viktigere enn andre. Eleven kan velge å konsentrere seg om å motta grunnskoleopplæring i eksempelvis norsk, engelsk, matte, naturfag og samfunnsfag¹⁰.

3.4 Retten til grunnskoleopplæring for voksne

Dere spør om en søker må ha brukt opp ungdomsretten før vedkommende har rett til å ta igjen manglende grunnopplæring etter oppl. § 4A-1.

Retten til grunnskoleopplæring for voksne gjelder for de som er over opplæringspliktig alder og som trenger grunnskoleopplæring, så langt de ikke har rett til videregående opplæring etter § 3-1, jf. oppl. § 4A-1. Vi viser her til vårt rundskriv Udir-3-2012 om grunnskoleopplæring for voksne: <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Voksne/Udir-3-2012/2-Grunnskoleopplaring-etter-4A1/#211-Over-opplæringspliktig-alder>

Som det går frem av rundskrivet, kan det være at søkeren ikke har rett til videregående opplæring etter oppl. § 3-1, såkalt ungdomsrett, fordi de

- har rett til videregående opplæring som voksne etter oppl. § 4A-3
- har brukt opp ungdomsretten etter oppl. § 3-1
- ikke oppfyller vilkårene for inntak til videregående opplæring etter forskrift til opplæringsloven kapittel 6

Det betyr at en søker kan, men ikke må ha brukt opp ungdomsretten etter oppl. § 3-1, for å ha rett til grunnopplæring etter oppl. § 4A-1. Vi viser til at ungdom som ikke er skrevet ut av grunnskolen, ikke har rett til videregående opplæring etter oppl. § 3-1 og ikke oppfyller vilkårene for inntak til videregående opplæring etter forskrift til opplæringslovens kapittel 6. Vedkommende har derfor rett til grunnskoleopplæring etter oppl. § 4A-1 dersom øvrige vilkår er oppfylt. Vi legger til at det for øvrig ikke er noe i veien for at kommunen tilbyr ungdommer grunnskoleopplæring for voksne etter oppl. § 4A-1, selv om ungdommen ikke har rett eller plikt til dette. Vi viser her også til § 4A-1 andre ledd.

4. Oppsummering

Retten til grunnskoleopplæring følger både av nasjonal rett og internasjonale forpliktelser, og innebærer at alle barn og ungdommer som er bosatt i Norge har rett til tiårig grunnskoleopplæring. Dette gjelder uavhengig av om eleven har særskilte utfordringer. Det betyr at elever, også elever med langvarig sykdom, har rett til tiårig grunnskoleopplæring. Dersom eleven har vært delvis fritatt fra opplæringsplikten (eller i realiteten har vært delvis fritatt fra opplæringsplikten), må det vurderes konkret hvor mye av retten som er i behold.

Opplæringsloven med forskrifter har ikke generelle eller konkrete regler for hvordan opplæring skal tilbys for elever som har vært helt eller delvis fritatt fra opplæringsplikten. Grunnskoleopplæringen kan bl.a. gis som et 11. år etter oppl. § 2-1, som voksenopplæring etter § 4A-1 andre ledd eller på annen måte. Kommunen har ansvaret for å oppfylle retten til grunnskoleopplæring og må finne gode lokale løsninger i samarbeid med eleven og/eller foreldrene.

¹ Punkt 3.2.3 i Prop. 79 L (2016-2017)

² Oppl. § 5-1 andre ledd, jf. § 2-2

³ Punkt 7.2.1. i Ot.prp. nr. 46 (1997-98)

⁴ Punkt 7.4.1 i Ot.prp. nr. 46 (1997-1998)

⁵ Punkt 7.4.1 i Ot.prp. nr. 46 (1997-1998)

⁶ Helgeland (2017), side 44.

⁷ Merknadene til § 2-1 i Ot.prp. nr. 46 (1997-1998)

⁸ Helgeland (2017), side 44.

⁹ Punkt 7.4.1 i Ot.prp. nr. 46 (1997-98) og vår tolkningsuttalelse datert 05.01.2015 om Muligheten for et

ekstra år i grunnskolen

¹⁰ Se forskrift til opplæringsloven §§ 4-29 og 6-13 første ledd bokstav a) om inntak til Vg1.

Vår referanse: 2020/10744